

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

בחוקותי תשעה

פרשת שבוע

”וְחָרַב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם” –
על פוליטיקה ויחסים בין לאומיים
הרב יוסף כרמל, ראש כולל ”ארץ חמדה”

בתחילת הפרשה מבטיח הקב"ה לעם ישראל:

”אם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם: ... וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ ... וְחָרַב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם” (ויקרא כו, ג-ו).
בימים אלה, בין יום העצמאות ליום ירושלים, נשתדל לברר נקודה אחת, שקשורה בטבורה לשאלת המפתח - על פי איזה כללים והלכות צריכה מדינת היהודים להתנהל?

הפעם נעסוק במשרד החוץ ומשרד הבטחון. נבחן את הדברים כדרכנו, על פי המקורות.
בימיו של המלך יאשיהו התחוללו שינויים כבירים במזרח התיכון. מול עיניו של המלך הצדיק, המכונה בכתוב: ”רוח אֲפִינוּ מְשִׁיחַ יְקִיָּק” (איכה ד', ב), נבנה ”מזרח תיכון חדש”. האימפריה האשורית, ששלטה שלטון ללא מצרים במרחב, נכנסה להליך סחרור והתמוטטות. הייתה לכך השפעה חיובית מאוד על ”מדינת היהודים”. בימי אֲמֹן - אביו של יאשיהו וסבו - מנשה, השלטון האשורי בארץ בא לידי ביטוי גם במובן הרוחני. מנשה ואֲמֹן תחת לחץ והשפעה אשורית, הפכו את בית המקדש, בהר הבית, ל”מקדש” אלילי בראשות אלילי אשור. יאשיהו פתח בהליך תשובה וטיהור הבית וניסה להחזיר את עם ישראל אל ד' אלקיו.
מי שניצל פוליטית את ההתדרדרות באשור, היו הבבלים בראשות אביו של נבוכדנצר - נבופולאסר. פרעה נכו - מלך מצרים באותה תקופה, בחר לתמוך בצד האשורי כחלק מההתגוששות בין המעצמות המסופוטמיות.
כעשרים וחמש שנה קודם לחורבן בית ראשון, נפגשו צבאות אשור ובבל לקרב מכריע בכרפמיש, ששכנה על נהר פרת (העליון). פרעה נכו יצא לדרך צפונה כדי לתמוך בבני בריתו האשורים. במסעו צפונה היה חייב פרעה לעבור בארץ ישראל. הכתוב מתייחס לכך כמה פעמים נצטט שנים מהם:

”בְּיָמָיו עָלָה פְּרֵעָה נְכוּהָ מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל מֶלֶךְ אֲשׁוּר עַל נְהַר פְּרָת” (מלכים ב כ"ג, כט)

”עַל חֵיל פְּרֵעָה נְכוּהָ מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר הָיָה עַל נְהַר פְּרָת בְּכַרְפְּמִישׁ” (ירמיהו מ"ו, ב).

כאן צריך היה יאשיהו להתמודד עם שתי שאלות: א. האם להתערב במחלוקת זו ולנקוט צד?

ב. האם ”למחול” על פגיעה בריבונות הישראלית ולהתעלם ממסעו של פרעה?

יאשיהו ראה עצמו כאמור כמלך המשיח, כמי שטיהר ופתח את בית המקדש מחדש, כמי שבדורו עם ישראל קיים את התנאי של ”אם בְּחַקְתִּי תִלְכוּ”. לכן, דרש את הפסוק מפרשתנו על אירוע זה וניסה לעצור את הצבא המצרי באזור מגידו (שער העמקים). וז”ל הכתוב: ”אֲחַרְיֵי כָל זֹאת אֲשֶׁר הִכִּין יְאֹשִׁיָּהוּ אֶת הַבַּיִת עָלָה נְכוּהָ מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּחֵם בְּכַרְפְּמִישׁ עַל פְּרָת וַיֵּצֵא לְקִרְאָתוֹ יְאֹשִׁיָּהוּ” (דברי הימים ב' לה, כ). חז”ל מסבירים זאת כך: ”מאי דרש: וחרב לא תעבר בארצכם, מאי חרב? אילימא חרב שאינה של שלום - והכתיב ונתתי שלום בארץ! אלא, אפילו של שלום” (תענית דף כב ע”ב).
המחיר ששילם יאשיהו היה נורא:

”וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ יְאֹשִׁיָּהוּ לְקִרְאָתוֹ וַיִּמְיָתוּהוּ בְּמִגְדוֹ בְּרִאֲתוֹ אֹתוֹ” (מלכים ב כ"ג, כט).

פרק העצמאות של תקופת יאשיהו תם ותקופת החורבן החלה.

בכתוב מובא: ”וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהֵי דְבָרָיו נְכוּהָ מֶלֶךְ מִצְרַיִם” (דברי הימים ב' לה, כב)

וחז”ל הסבירו: ”זה ירמיה הנביא שאמר לו, כך ישעיה רבי אמר: וסכסכתי מצרים במצרים (ישעיה יט, ב). א”ל יאשיהו, משה רבה דרבך אמר: וחרב לא תעבור בארצכם (ויקרא כו, ו), ואפי' חרב של שלום” (איכה רבה פרשה א).

יאשיהו טען שהגיע זמנם של הפסוקים בתחילת פרשתנו, ירמיהו טען שיש ללמוד מנבואת ישעיהו שאין להתערב בסכסוכים הבין לאומיים.

הבה נתפלל כי הקב"ה יכוון את דרכה של הממשלה החדשה, כך שנתקדם כולנו קימעא, קימעא, בבנייה הנכונה של מדינת היהודים לה זכינו בחסדי ד', בדורנו. תוך שמירה על האינטרסים הביטחוניים של מדינתנו וקשירת הקשרים הבינלאומיים הנכונים. נברך את כולם ”מועדים לשמחה לגאולה שלמה”.

<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד</p>	<p>לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל</p>	<p>לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלביע י" בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט</p>
---	---	---	---	--

לע"נ הרב **אהרון ליכטנשטיין** זצ"ל
לע"נ **דוד צבי טרשנסקי** ז"ל, בנם של **יצחק ונעמי** הי"ו, נלביע כ"ח באייר
לע"נ **הנופלים במערכה על הגנת המולדת** הי"ד

חמדת הדף היומי

שוחד בסכום פגוט

הרב עקיבא כהנא

בסוגיות הנלמדות השבוע (כתובות דף קה - קו) ישנה התייחסות ארוכה לאיסור לקחת שוחד. דיין שלוקח שוחד נחשב לרשע.

המנחת חינוך (פג) הביא שהשולחן ערוך (יו"ד קסא, א) פסק שעוברים על איסור ריבית אך ורק אם התחייב הלווה למלווה שווה פרוטה מעבר להלוואה. לעומת זאת אין התייחסות בשולחן ערוך (סימן ט) מהו הערך המינימאלי של שוחד שעליו עוברים באיסור שוחד.

המנחת חינוך כתב שלדעתו עוברים על איסור זה גם בפחות משהו פרוטה, שהרי הגמרא כתבה (דף קו) שעוברים גם על שוחד דברים, וברור שממון פחות משהו פרוטה אינו פחות משוחד דברים. אמנם יש להוכיח מהגמרא בדף קה שהאיסור חל רק בפרוטה ומעלה: אמר רבי אבהו: בא וראה כמה סמויות עיניהן של מקבלי שוחד, אדם חש בעיניו נותן ממון לרופא, ספק מתרפא ספק אינו מתרפא, והן נוטלין שוה פרוטה ומסמין עיניהן, שנאמר: כי השוחד יעוור פקחים.

מגמרא זו משמע שהאיסור חל רק משהו פרוטה ומעלה, ולא פחות. ויש לדחות את ראיית המנחת חינוך משני טעמים:

- א. שכן הב"ח (סימן ט, ס"ק ו וכן המהרש"א כאן) סובר ששוחד דברים אינו פסול מהדין אלא ממידת חסידות, ולכן אין שום ראייה משם לאיסור מדאורייתא שוחד שהוא פחות משהו פרוטה.
- ב. שוחד דברים נאסר מצד ההנאה שנותן האיש המתדיין לדיין, ואילו שוחד ממוני נאסר גם אם אין הנאה לדיין מהכסף, וכאשר נותנים לדיין פחות משהו פרוטה לא ברור אם יש לדיין הנאה מנתנה זו כלל.

כדברים אלו יש לדייק גם ברמב"ם (סנהדרין כג, ג ואילך) שהביא בתחילה את דיני שוחד דברים, וכתב זאת תחת הכותרת של: "כל דיין שיושב ומגדל מעלתו כדי להרבות שכר לחזונו ולסופרו הרי הוא בכלל הנוטים אחרי הצע"י, ושם מביא שוחד דברים, ומביא את כל המעשים המובאים בגמרא, ורק אחר כך הביא את הדין של שוחד ממוני. נראה מדבריו שסובר שבשוחד שאינו ממוני אינו בכלל האיסור דאורייתא של שוחד, ולכן הביא את כל המעשים המובאים בגמרא.

סיכום:

המנחת חינוך למד שאיסור שוחד קיים גם בפחות משהו פרוטה, כמו שוחד דברים. אמנם הבאנו כמה ראיות שייתכן שהאיסור דאורייתא של שוחד הוא דווקא משהו פרוטה ומעלה.

השמיטה יצרה לך דילמות ערכיות? התלבטויות? מטרידה אותך תהיה על מהותה של השמיטה? רוצה לדעת כיצד לנהוג בשנת השמיטה? שמיטה ותוצרת הארץ? נתקלת בשאלה בלימוד?

תפ אמתנו
מי פה

shmita@eretzhemdah.org

שיעור מס' 1
שמיטה בזמן הזה: מדאורייתא או מדרבנן?
השאלה אם השמיטה נוהגת בזמננו מדאורייתא או מדרבנן, היא שאלה משמעותית ביותר, ותהיה לה השפעה כמעט על כל נושא שנלמד במשך השנה. בין היתר, תהיה לכך משמעות במקרים של ספקות, או במחלוקות הלכתיות, כי ביספק דאורייתא יש להחמיר, בעוד שביספק דרבנן ניתן להקל.

לכניסה לשיעור

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל': 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

מה שהחיים עשו לי

מי שמכיר אותי מבחוץ יכול פשוט לקנא בי. בחור צעיר ומצליח, קריירה מבטיחה, משפחה מקסימה, וכל זה כשאני עוד לא בן שלושים. תגיד אתה, אפשר לבקש יותר? ובכל זאת, אני מרגיש בתוכי שמהו חסר. קשה לי לשים את האצבע על העניין אבל כבר תקופה ארוכה שזה מטריד אותי. אופס, סליחה שקפצתי לסוף. אנסה לעשות את זה מסודר יותר. תראה, הייתי בשיעור ה' כשהכרתי את נעמה. הסדרניק טיפוס, גולנצ'יק מצטיין, ראש חזק ותוכניות גדולות לעתיד. היא בדיוק סיימה שנתיים שירות ושנה מדרשה, חובבת טיולים ובישולים, חמודה וזורמת. ידיד משותף הכיר בינינו. הקשר התקדם במהירות, האהבה התחילה לפרוח והחלטנו ללכת יחד לבר-אילן. אני במשפטים והיא בפסיכולוגיה. אחרי חצי שנה התחתנו. היו לנו חלומות יפים לבית שנבנה יחד ולמשפחה שנקים. מאז חלפו כמה שנים. שנינו סיימנו את הלימודים והשתלבנו בשוק העבודה. אני הצטרפתי למשרד עו"ד פרטי ואני מצליח בו מאוד, ונעמה עובדת בשירות הפסיכולוגי ומתמחה בילדים. נולדו לנו גם שניים מתוקים משל עצמנו – נועה ועידן.

עד כאן באמת הכול נראה דבש. אבל ברגע הזה כשאני מסתכל אחורה על מה שעבר עלינו בשבע השנים האחרונות, נדמה לי שמהו קרה לי. השתניתי. אולי נשחקתי. התברברתי טיפה בדרך אם אתה מבין למה אני מתכוון. כשלמדתי בישיבה היו לי לא מעט מחשבות על איך ייראו החיים בעתיד. איזה מין בן-אדם אני רוצה להיות, איזה מקום התורה ואלוקים יתפסו בחיים שלי. היה ברור לי שלפתוח את הבורק בתפילה במניין זה דבר בסיסי, ושדף יומי בערב זה לא משהו שארצה לוותר עליו. לנעמה ולי היו לא מעט שיחות 'רוחניות' ובתור בוגרת מדרשה היא אהבה מאוד שיעורים בחסידות והתוועדויות אל תוך הלילה.

אלא שמאז הרבה מים זרמו בירדן. שנינו עזבנו את החממה של הישיבה והמדרשה וקפצנו למים העמוקים של העולם האמיתי. השוק הראשון היא האוניברסיטה. שלא תבין לא נכון, זה לא שהיינו חרדים או משהו. ממש לא. שנינו גדלנו בבתיים דתיים פתוחים וליבראליים. ובכל זאת המפגש הקרוב עם החברה החילונית הזו אצלנו משהו. אני חושב שיותר מאשר ההשפעה האינטלקטואלית של מרצים או קורסים בנושאים 'בעיתיים', אלה היו חיי החברה התוססים. השיחות על הדשא, ארוחות הצהריים המשותפות בקפיטריה, הבילויים הליליים. גם נעמה וגם אני טיפוסים מאוד חברותיים, ופשוט זרמנו עם החברה. נכון, היו לנו את הגבולות שלנו בתור אנשים דתיים, אבל כנראה שעם הזמן גם הם הלכו והתרופפו. תבין, כשכולם הולכים להופעה או יוצאים למסעדה אתה לא יכול להיות כל הזמן הדוס המעצבן שעושה בעיות, לא ככה?

השלב הבא היה העבודה. אין מה לעשות. מי שרוצה להתקדם, לתפוס עמדות מפתח, להגיע לטופ, חייב להשקיע ולהתמסר. לפחות בשנים הראשונות. די מהר הרגשנו איך שעות העבודה המטורפות והעומס שמלווה אותנו גם הביתה מכרסמים בזוגיות שלנו. ניחמנו את עצמנו שזה רק בתחילת הדרך ושתוך כמה שנים זה ישתפר. ובכן, זה לא קרה. יותר מזה – בדיוק אז הופיעו הילדים. תראה, אני מודה לאלוקים על המתנה הגדולה הזו, ואני מאחל לכולם כאלו ילדים בריאים ויפים. אבל נרצה או לא, גם הם דורשים את שלהם. בזמן, בתשומת לב, בהשקעה...

והשנים עוברות ויום אחד אתה קם ומגלה שכבר שבוע שלם לא יצא לך להתפלל שחרית במניין כמו בן אדם. אתה מניח תפילין בחמש דקות, חוטף משהו לאכול ויוצא במהירות כדי לא להיתקע בפקקים. בסוף היום אתה גורר את עצמך איכשהו לערבית אבל כבר לא טורח להישאר לדף היומי כי באמת אין לך ראש לזה אחרי היום המטורף שעברת (וחוצמזה סתם מפדח לנקר ככה על הגמרא מול הפרצוף של הרב...). אם פעם קיוויתי שאלוקים יתפוס מקום מרכזי בחיים שלי ויהיה נוכח בחיי היומיום שלי, עכשיו אני פוגש אותו בעיקר בשבת. יודע מה, אולי גם זה לא. בית הכנסת שלנו מזכיר יותר מועדון דיבורים וקריאת עלונים מאשר מקום של תפילה. כשאני חושב על זה שוב יכול להיות שגם להשפעה של הסביבה היה חלק במה שעבר עלינו. אני רואה למשל את נעמה. בתחילת הקשר שלנו היה די ברור לה שהיא מתכוונת לכסות את הראש אחרי החתונה. אני אפילו זוכר פעם אחת שהיא גררה אותי לבחור יחד אביזרים אופנתיים שיעשו את זה יפה. אחרי החתונה היא החליטה שזה קשה לה מידי ושהיא תתחיל מחצי כיסוי ראש ואחרי זה נראה. לפני שנתיים היא כבר ויתרה עליו לגמרי והיום גם לבית כנסת היא הולכת עם איזה סרט סמלי. אבל זה לא רק זה, כל הקטע של ההלכה הלך ונעשה אצלנו נזיל ומעומעם. אני נזכר בטיול לאיטליה כשראינו שלהתעקש למצוא בכל מקום אוכל כשר הופך להיות ממש מעיק ופשוט הורס את הכיף של הטיול. אז ויתרנו. תראה, ברור שלא נאכל משהו שאנחנו יודעים שהוא לא כשר אבל כל עוד לא מדובר במשהו בשרי החלטנו שאנחנו זורמים. כאילו, מה כבר יכול להיות בעייתי שם? עם הזמן זה התפשט לתחומים נוספים, וכשאני נזכר היום בחברותא היומית שהיתה לי בימי הישיבה במשנה ברורה ובהתלהבות שהיתה אז על כל הלכה חדשה שגיליתי פשוט בא לי לבכות.

בשבוע הבא אני מחליף קידומת וחוגג שלושים. עדיין צעיר, כך אומרים כולם, העתיד לפניי ואין ספק שעוד אגיע רחוק. בתוכי אני מרגיש קר ויבש. מתפקד ביעילות, מתקתק עניינים, אבל הרוח שהיתה לי הלכה קצת לאיבוד. מה אתה אומר? אתה מבין על מה אני מדבר? ברור לי שיכול להיות אחרת! אני יודע שאני לא מוכן להסתפק במצב הנוכחי. תגיד, יש לך אולי איזה רעיון בשבילי?

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Mexico City, Mexico

מקסיקו סיטי, מקסיקו

תמוז תשנ"ד

מקום הדיון בתביעות בין בעל ואשה כאשר האשה עברה לדור במדינת הוריה

שאלה

משפחה התיישבה במקסיקו ובה קבעו את ביתם ומעונם. ללא הודעה, ובהפתעה, האשה עזבה את הבית עם ארבעת ילדיה וערקה למדינה אחרת, לטענתה בגלל שבעלה מציק לה. מדינה זו היא המדינה של הוריה ובה גם נערכו נשואיהם ונולדו שניים מילדיהם.

הבעל הגיע לבד"ץ הקהילה פתח תיק לשלום בית ואנו הרבנים ופרנסי הצבור עשינו כמיטב יכולתנו להשכין שלום ללא הועיל. האישה עמדה בסירובה לחזור למקסיקו. בינתיים הבעל הלך למקום בו היא נמצאת והצליח בתחבולות להחזיר למקסיקו אחד מארבעת ילדיו. בעקבות זאת האישה פנתה לבית דין במקום מגוריה החדש בדבר "חטיפת ילד" וביקשה להחזיר לה את הילד שנחטף - לדבריה. האישה עומדת בתוקף על רצונה להתגרש.

הבעל סרב להתייצב בפני בית דין שבו נתבע במדינה אחרת הואיל והוא טוען:

1. מקסיקו היא מקום המגורים של המשפחה.
2. מכאן האישה נעלמה ללא הודעה ולקחה את ילדי המשפחה.
3. אם היתה חטיפה הרי האישה ביצעה אותה.
4. הוא מוכן לדון בנושא זה ובכל שאלת החיים המשותפים בבד"ץ הקהילה האשכנזית במקסיקו, היכן שנפתח התיק הראשון בנושא כאוב זה וכן מקום המגורים המשותף של המשפחה.

היכן יש לערוך הדיון?

תשובה

מן התיאור שבשאלתך משתמע, שישנן תביעות הדדיות בין בני הזוג, תביעת הבעל מן האשה לשלום בית והחזרתה למקום מגוריו¹, ותביעת האשה מן הבעל - להחזיר את ילדה החטוף ולהתגרש ממנו².

במצב זה, כאשר ישנן תביעות מנוגדות, והצדדים מסרבים לדון האחד בפני בית-הדין שבמקום מגוריו של השני, אין משמעות לכלל "התובע הולך אחר הנתבע"³ כפי פשוטו.

עם כל זה, לדעת הגר"א⁴ טעמו של הכלל הני"ל הוא - מאן דכאיב ליה כאיבא, אזיל לבי אסיא, והתובע דכאיב ליה ילך לרפא עצמו לתבוע את הנתבע במקום מגוריו. לפיכך הפתרון למצב האמור יהיה, כשאחד מן הצדדים - מי שמצוקתו מן המצב הנוכחי (חוסר שלום בית או חטיפת הילד וכדומה) תגבר - יסכים לדון בפני בית-הדין שבמקום מגוריו של השני.

¹ תביעה להשכין שלום בין בני זוג ולהשיב אשה לחיק בעלה מקום הדיון יהיה במקום מגוריו של הבעל, עיין "אגרות משה" (חושן משפט סי' ה), ובפרט כשמקום זה הוא מקום המגורים המשותף האחרון של בני הזוג. עיין תקנה י לתקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בישראל - תש"כ: "משפט בין איש לאשתו אפשר להגיש גם בבית-הדין של מקום מגוריו האחרון של בני הזוג". וראה בספר "סדר הדין" לאליאב שוחטמן (תשמ"ח, עמ' 107) מקורותיה ההלכיים השונים של תקנה זו. ועיין עוד "יביע אומר" (ח"ב, חושן משפט, סי' ד).

² תביעת גירושין והסכמי גירושין בין בני הזוג יידונו במקום מגוריה העכשוי של האשה. עיין "אגרות משה" (שם בסוף הסימן ד"ה אבל הוא רק), ובפרט בנידון דידן שהאשה עזבה את מגוריה עם בעלה בטענה, שאינה יכולה לגור עמו וכי בעלה מציק לה, עיין "סדר הדין" (עמ' 11) בשמו של הרב זאב ורנר שגם במקום שיש להחיל את הכלל "התובע הולך אחר הנתבע", במקום בו האשה התובעת ברחא מפני בעלה והיא ברחא אל הוריה, אין להחיל את הכלל האמור ויש לדון במקום האשה.

³ שו"ע חושן משפט סי' יד סעיף א ברמ"א.

⁴ הגר"א שם סי' ק יח, ועיין "אגרות משה" (שם בסוף התשובה).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרניך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בשלם מודרני מהפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

